

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP.

AZ EGYHÁZ ÉS ISKOLA KÖRÉBŐL.

<p>Szerkesztőség: hova a lap szellemi részét illető minden küldemény intézendő N.-Péterfia utca 348. szám.</p>	<p>Megjelen hetenkint egyszer szombaton egy iven. Előfizetési ár egész évre 5 frt, félévre 2 frt 50 kr Hirdetések díja: 100 szóig 1 frt, 200 szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr, harmadiknál 70 kr. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.</p>	<p>Kiadó hivatal: hova a lap anyagi dolgaira vonatkozó minden közlemény és küldemény inté- zendő, Fűvészkert-utca 1080. sz.</p>
---	---	--

Lapunk tisztelt olvasóihoz.

Mint a mult számban jelezve volt, a jövő évtől kezdve én veszem át e lap felelős és egyedüli szerkesztőségét. Tudom, hogy nehéz kötelesség teljesítése harul azzal reám, de biztat volt szerkesztőtársaim azon ígérete, hogy szellemi támogatásokkal mellettem állanak. Csakis így vállalkozhattam, — erőm gyöngeségének teljes ismeretében, — a reám váró nehéz munkára.

A lap czíme, szelleme, valamint ára is marad az eddigi. A külalakban, a beosztásban azonban igenis teszek némi változtatásokat s új rovatokat is állítva be, legjobb erőm szeriut oda törekszem, hogy olvasóim méltó igényeit kielégíthessem. De ez csak úgy lesz lehetséges, ha minden oldalról támogatásban részesülök. A lap eddigi munkatársai közül már többen felajánlták szíves közreműködésüket s új munkatársakról is gondoskodom.

Szerkesztői irányelveimről s egyéb, e lap közönségét talán érdeklő törekvéseimről most nem szólok. Azt azonban ígérem, hogy lapomat lehetőleg változatossá s tartalmassá igyekszem tenni.

A jövő évi első számban lesz alkalmam mindenről részletesen nyilatkozni, most csak annyit, hogy az első számokat minden eddigi előfizetőnek megküldöm s kérem, hogy a ki lapomat nem óhajtja járattani, címezze azt vissza az eddigi kiadó hivatalhoz, a hova, Elek Lajos tanártársam kezébe (Fűvészkert-utca 1080. sz. a.) kérem az előfizetési pénzeket is beküldeni. A lap szellemi részét illető küldeményeket pedig nevemre és lakásomra (Nagy-Várad-utca 2127. sz. a.) kérem küldetni.

Debreczen, 1886. deczember 23.

Csiky Lajos.

Advent végén.

A szent történelem két fő-szombatot ösmer: a Teremtő és Megváltó szombatját. Amazon a világteremtő Isten szűnik meg és pihen meg minden munkájától, úgy-hogy e szombat válaszfalnak tekinthető a világ-teremtés és világtörténelem között; s ez a világ Megváltójának szombatja, melyen Ő pihent meg sírjában a megváltás földi, kínos munkájától. Amaz a teremtés, ez az ujáteremtés dicső emlékü szombata!

Maholnap vége lesz az adventi szép napoknak! Az áhítatos keresztyén világ buzgón készült a nagy ünnep elé, mely épen szombatra esik ez éven; s már úgy érezzük, mintha lágy szellő gyanánt orczáinkat esapdosná a közlő nagy napnak ünnepiessége! Imé eljő, imé itt van: maholnap az Urnak szombatja léssen!

Mert ez is szombat! Közép helyen áll a Teremtő és Megváltó szombatja között. E szombat a Teremtő és a Megváltó közös szombatja. Az Atya, — ki úgy szereti e bűnös világot, — e napon adja egyetlenszülött Fiát nekünk; s a Fiu, ki a legszentebb engedelmességgel viseltetik Atyja iránt, „ki nem a maga, hanem Atyja akaratját keresi“, — e napon indul el szolgál formában megtartani azt, a mi elveszett vala. E napon szünt meg az ég búsulni e bűnös föld felett: ezért szombat a Karácson, az isteni búsulás szombata! Óh! légyen áldott e szombat és az, ki e szombaton jó hozzánk az Urnak nevében!

A megbántott Isten haragja már 18 század óta szombatot ünnepel: s vajjon a kegyelmes Isten ellenségeinek hada mikor rakja le már régi, rozsdás fegyverét, mikor tart szombatot? Meddig fog e föld Isten képére teremtett gyermekeinek több mint $\frac{2}{3}$ -ad része e világ ama világossága nélkül sötétségben bujdosni? S főként Ábrahámnak testi ivadékai mikor ösmerik fel Őt, ki az övéi közé jöve, de a kit épen az övéi bé nem vevének??

Komoly, nehéz kérdések, de adventiek! Az utóbbival foglalkozunk egy kissé behatóbban.

Németország több egyetemén (Lipce, Erlangen, Halle, Berlin stb.) hatalmas mozgalom él a zsidók megtérítése céljából. Ugynevezett „instituta judaica“ vannak szervezve, melyek azon feladatot tűzték magok elé, hogy tagjaik, kik egyetemi tanulók, képesítve legyenek egyfelől a keresztyénségnek igaz ösmeretét a zsidók között s másfelől a zsidóság igaz ösmeretét a keresztyének között terjeszteni. Céljok tehát szép, épen mint jelszavuk: béke Izrael felett! Minden igaz keresztyén és minden elfogulatlan zsidó a szeretet és béke Istenének áldását kéri ez institutumokra!

Különösen ez adventi napokban! Egy nagy adventnek munkásai amaz intézmények; s mi jó reménységgel vagyunk, hogy közreműködésük folytán eljő egyszer a Karácson a zsidóságnak is, megszületik ama jó Pásztor Izrael eltévedett juhainak is!

Igy érezvén, nagy örömmel fogadtam amaz iratkát, mely a napokban került kezeim közé. J. Lichtenstein*) „Mein Zeugnis“ című röpiratának II-dik füzeté ez. Nincs helye itt, hogy részletes bírálatot mondjak felette, különben is a 11-dik lapon új füzetet ígér a szerző, melyben folytatni fogja bizonyágtételét, de meg az első füzet nincs is birtokomban. Elégedjünk meg hát egy pár megjegyzéssel.

A tudós rabbi célja bizonyágot tenni a Krisztusról. Bizonyágtétele azonban első tekintetre homályosnak tűnik fel. Ugy látszik, mintha minden áron azt akarná bebizonyítani, hogy a keresztyéneknek Krisztus által megjelentett könyörülő Istenét a zsidóság is ösmerné. Ily célból idéz a nagy kommentátortól, Raschi-tól, egy zsidó imádságból, 2 Móz. 34, 6-ból, a Talmudból (és pedig 2-dik főrészenek: széder móéd — az ünnepekről szóló fő-rész, 8-dik traktátusából, melynek címe ró's hassáná — ujév), stb. Hogy az ószövetség beszél a könyörülő Istenről, ezt hozzáértő ember nem tagadta soha, erre nézve különösen hivatkozhatott volna L. rabbi Jóél 2, 12 s következőkre; de hogy a bünbocsátó Isten örök szeretetébe csak az hatolhat be, a ki a Krisztust igazán ösméri, mert hiszen Ő benne jelent meg nekünk, Ő benne fordult hozzánk ez az Isten: ezt, ugy hiszszük, Lichtenstein is megengedi. Sőt tudjuk, hogy megengedi, ha röpirata világosabb sorait olvassuk. A 13-dik lapon kimondja, hogy a mózesi vallás minden intézményeivel kizárólag zsidó, papi vallás, a világvallást Krisztus alapította meg; a 8-dik lapon pedig szónokilag magasztalja a Krisztust, mint világ-megváltót, világ-messiást, bár az egyház Krisztusáról furesán hangzik az ily kifejezés: die stolzeste Zierde der Schöpfung stb.

*) Lichtenstein. Tápió-szelei kerületi rabbi, tehát magyarországi. D.

Mindemellett is szívünkben üdvözöljük a derék rabbit, mert elhatározását, melyből röpiratkája származott, az „Allg. Ev. Luth. Kirchenztng“-gal (1886. Nr. 48. pg. 1169) mi is komolyan veszsük. S mert ama hajualcsillagnak, melyről Lichtenstein szól (pg. 14) mi is örvendünk, legyen szabad Ábrahám Tristól egy pár komoly szót a gondolkozni szerető zsidósághoz ideiglatnunk. „Mért üztetetek ki saját országotokból, mért rontatott le templomotok? Mért szóratott szét s vettetett meg az egész Izrael? Nem akkor történt-e ez, mikor Jézus hozzátok küldetett? Megvetették Őt a ti atyáitok s ily módon oda lett reménységök és üdvök! Isten ugy büntetett titeket, mint a népek közül egyetlenegyét sem s ezzel megmutatta, hogy Ő nem engedi magát megcsufoltatni, hanem boszut áll szent és szerelmes Fiának megvetéséért! A világtörténet ellenetek és Krisztus mellett szól. Még a legdurvább és legnyomorultabb népe is magas műveltségre és erkölcsiségre tettek szert ama Jézus által, kit ti megvetettetek; tekintetek körül: ma a világ szellemi és politikai téren a keresztyén Európát és Amériát uralja. Olvassátok az ujszövetséget elfogulatlanul s magatok meg fogtok hőkkenni amaz előítéleten, melylyel ti a keresztyénséggel szemben viseltetek. Óh! mondjátok meg barátaim, mért lakoltatok annyi századon át atyáitok bünéért? Sok emberöltő leszerepelt már azóta, mióta az igaz Jézus felett elhangzott Jerusálemben a „feszítsd meg!“ — s ti rajtatok még mindig atyáitok bünsulya nyugoszik! Tudjátok-e miért? Izrael ismétli őseinek bünét, midőn ma is folytonosan tagadja és megveti a názarethi Jézusban igazi Messiását, ezért láttatok oly sokáig és annyi gonoszt! Óh Izrael, térj meg! Ama Jézus, kit ti megvetetek, még most is főpapatok, ki értetek imádkozott a kereszten: „Atyám! bocsáss meg nekik“ s ki így imádkozik értetek mindig! Ő a ti testvéretek, József, kit ti eladtatok, de a ki által egyedül tartathattok meg! Imé eljő felhőkkel és minden szem meglátja Őtet, még a kik Őtet általszegeztek is és jajgatással sírnak Ő előtte e földnek minden nemzetségei! Ugy léssen. Ámen.“ (Jel. 1, 7.).

Ennyit a zsidóságnak. Vajha eljutnának e nehéz kérdések hozzájok épen most, a közelgő nagy ünnep alkalmával!

A nemesen gondolkozó Lichtensteinnak pedig azt kívánjuk, hogy menjen tovább a megkezdett uton. Igaz érdeklődéssel nézünk röpiratának új füzeté elé, mely, hiszszük, szép magyar nyelven lesz írva, hiszen így teljesítend dicséretes missziót hazánk zsidósága között: de meg egy magyar rabbitól el is várjuk ezt! Olvasgassa az ujszövetséget ő is, főképen János evangéliomát s a rómaiakhoz írott levelet, hogy mind jobban ösmérje meg a Krisztust és az Ő örök vallásának elveit. Tanulmányozá-

sánál kövesse híven kedvencz könyvének, a Talmudnak, ezen szabályait, — melyekkel szívesen szolgálunk neki mi is, — „jó szem, alázatos lélek, hódoló érzület, e három illik Ábrahám tanítványaihoz“; „minden embert igazságosan ítélj meg“; „szere-d és munkáld a békét“; „légy vigyázó, óvatos a tanításban, mert egyetlen tévedés sok bajt okoz!“ (Pirké ábóth: 5, 21 1, 6. 1, 12. 4, 16.). De különösen gondolkozzék a Krisztus e szavai felett: „a ki hiszen Ő benne, nem ítéltetik; a ki pedig nem hiszen, immár el van ítélve, mert nem hitt az Isten egyetlenegy Fiának nevében.“ (Ján. 3, 18.)

S aztán: legyen béke Izráel felett, hogy mihamarabb Karácson t ünnepelhesen!!

1886. decz. 23.

Dicsőfi József.

Karácson este.

Isten hozott nyájas karácson!
— Várva várt kedves ünnepem —
Szívem előtted im kitárom,
És zendül vígan énekem!
Zeng ajkamon hő ima-hála
Az örökkévalóhoz szállva . . .
„Ki szent Fiát küldé értünk
Hogy Megváltónk lenne nekünk.“

Házam templom mindig ez estén
S lelkem gyönyör közt andalog;
Jézus bölcsőjét felkeresvén
Zengnek körültem angyalok.
Fejem fölött csillag világol . . .
Ének hallatszík messze távol;
S „nagy örömet most hirdetek
Melyen örvend ti szívetek“!

Áldott Jézus! — jöjj be vendégnek
Szerény lakomba; — s légy velünk . . .
Igaz! — csillárok itt nem égnek
Tömjénünk s myrrhánk sincs nekünk.
Halld meg imáit gyermekimnek,
Vedd el keservét szíveinknek,
„Jövel! — csinálj csendes ágyat
Szívünkben magadnak házat.“

Isten hozott nyájas karácson!
— Várva várt kedves ünnepünk —
Áraszsz áldást szét e világon . . .
Uj szívet, lelket adj nekünk.
Terjeszd köztünk a békességet . . .
A hitet és a reménységet,
Mert „ha igaz hitünk leszzen“
Jézus — „miénk lesz egészen“!

Kósa Ede.

Az „Egy theologiai kérdéshez“ és másához is.

II.

De talán már szólhatnánk a főkérdéshez.

Én az uri ima szóban levő passzusának szövegezését sem a Mitrovics Gyula ur, sem a biblia előadása szerint nem helyeslem. Hogy M. Gy. ur kritika alá jöhet, azt mindjárt, de hogy a szerző, maga az Ur, ezért az alá soha nem jöhet, azt majd alább látjuk meg.

Igaza van M. Gy. urnak, hogy e kérdés a bibliai szöveg szerint, csak egy pogány ember szájába való. Mert ugyanis e szókkal: „a mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk ma“, azt kéri a korlátolt felfogású gyermekember, — mint a milyen a pogány, — hogy az ő örökségét — mindennapi kenyerét — adja ki az Atya ma. No már ilyen okos ember nem kérhet, mert vagy megpenészedik rajta az a sok kenyér, vagy hamar elfogyasztja, mint a tékozló fiu s hova lesz akkor szegény! Így, mint a földi atya sem győzi sokszor az ő gyermekei kívánságát teljesíteni, a jó Isten sem győzné az ő fiait kenyérrel mindennapi szükségüket kielégíteni, mindennap kivevén egész összes jussokat.

A M. Gy. ur előadása épen ott van az „is“ szóval, — ma is, tehát holnap is. Mert ha ő az „is“ szócska használata mellett a „minden“ szót a mindennapiból elhagyná, talán, talán jó lenne. Olvasva jó, de mondva nem, mert a névelő és névmás után a napi szó következvén, e helyett, hogy a mi napi kenyerünket, így hangzanék, a minapi kenyerünket add meg nekünk ma is.

Jó lenne így előadni e kérést: a mi mindennapi kenyerünket add meg nekünk napról-napra, vagy — mint Lukácsnál van előadva — naponként. De én egészben e szófűzésnek sem lehetek barátja. Nem, mert a mi nyelvünk természete a névmások használatát nem mindenütt tűri meg. Nem lehetek barátja már azért sem, mert a sok névelő és névmás, mely ez imában előfordul, az elmondást végzetlen nehezíti. Rajtam is megesezt, hogy e miatt beleültem. Rektorkoromban történt. Nem akartam magamat annak kitenni, hogy, mint a legátusok, olvassam, — nehogy azt mondja egy atyafi a másiknak, né te né, még a miatyánkot sem tudja a rektorunk, — könyv nélkül mondogattam s bizony szépen el is tévesztettem én azt egyszer. De azóta nem is mondom én azzal a sok „a te, a mi“ szókkal és szócskakkal megterhelve és azóta nem is jöttem ilyen konfuzióba. S ez is meggyőz a felől, hogy a mi népünk nem ellensége az ujtásnak, mert már 22 év óta két egyházban szolgálván, mint lelkész, egy hallgatóm sem mondta, hogy miért mondom én az én miatyánkomat és nem az övékét.

A szóban levő kérést én így adom elő: „mindennapi kenyerünket add meg nekünk“ s ez úgy hiszem, magyarosan és érthetőleg van mondva. A „ma“ szót én minden áron kihagynám ez imából, mert e szóval csak reggeli imánk lehet az nekünk, míg már estve elkéstünk e kéréssel.

De hát a biblia authenticitását ajkaikon hordók ezt és amazt sehogy meg nem engedhetik. S miért nem? Mert így, vagy amugy van az a bibliában. Óh, én édes Istenem! Az ügyvéd és a bíró hivatkozhatik a törvény paragrafusára. (megesik, hogy eme mégis amannak ellenére nem a betű, hanem annak szelleme szerint ítélt), azt szószerint idézheti, kezében van a szöveg s ha valaki megtámadná annak hite-

lességét, az országos levéltárban ott az eredetije. De hol van a Krisztus beszéde eredetiben? Imé, csak ez imánál is eltérnek a tanítványok is egymástól (Máté 6. Lukács 11.). Hogy is eshetett volna az még, hogy ők az Ur egyszeri elmondása után szóról-szóra megtanulhatták és meg is tarthatták volna azt? Az a csuda, hogy a lényeges pontokban nem térnek el egymástól és ez a fő. Ha az Ur köztünk volna, — ki a külsőt, a lényegtelenet semmiben, hanem mindenben a belsőt, a lényegét kereste és kötötte a szívekre, — s látván a mi ezen „is“ szócskán való hajbakapásunkat, nem tudom, hogy mit mondana ő nekünk, nem-e legalább is azt, hogy „megszűrjük a szunyogot és a tevét elnyeljük.“

Az authenticitás kérdésébe én sem megyek, de nem is tanácslom azt senkinek, hogy abba menjen, mert csak haszontalan levegőbe kapkodás lenne minden működése.

Ugyanis, az Ur az ő tanából egy szót sem hagyván írásban, talán épen azért, nehogy mindenben és mindörökre mereven állítsák azt mind és szóról-szóra ragaszkodjanak ahhoz az emberek, — ez az igazán krisztusi és igazán protestáns elv! — a tanítványok az ő népies nyelvökön úgy irták le, a hogy azt felfoghatták. Hogy most már az authenticitással bír az utolsó jöttáig, vagy ómegáig s attól, még azon népies görög — pláne az ótestamentomi arám — stiltől se lehessen soha, soha eltérni, ez az, a mit én soha meg nem engedek. Igaz, hogy a biblia igen nagy részét a szentírók saját írásaikba foglalt saját gondolataik foglalják el s azokat ha szóról-szóra nem fordítjuk s idézzük, talán hamisítást követünk el. Nem, ez még nem hamisítás, csak ha elferdítve adnók elő, lenne az. Tudja azt jól az ügyvéd ur, hogy a ki nem épen úgy adja elő a dolgot, mint a hogy történt, az még nem, hanem a ki ellenkezőleg adja elő, az már a hamis tanu. Ezért aztán M. Gy. ur is megharagudhatnék; de ha én az ő mondatát más szavakkal bár, de lényegében igazán és nem hamisan idézném, azért még csak szót sem tenne. A szentírók pedig azt hiszem, hogy ha tehetnék, csak megköszönnék, ha az ő dicső tanaikat talán nem is annyira az ő, mint a mi ósdi nyelvünkkel nem tennők élvezhetetlenné. Pál mondta, hogy „a betű megöl, lélek az, a mi megelevenít.“ Bárcsak a mi bibliafordítóinkat is ez a lélek vezetné! De már talán nem is lehet, hogy ez legyen. Hova lenne úgy az angol, testestől és lelkestől?

Végül, — bár akaratlanul is hosszúra nyult ez a cikk, — azt jegyzem meg, hogy kár volt az ügyvéd urnak a nevével is ki nem állni. Czikke miatt nincs mit restelkednie. Azért, hogy egyik jelesünknek és vele a bibliának — igen természetes, hogy egy más jelesünk rovására — pártjára kelt, mindenki csak becsülheti. De én megvallom, hogy már előre félek a névtelen vagy álnév alatt közölt cikkektől. Mert azt hiszem felőlök, hogy ott vagy nincs tisztában az író magával, illetőleg a tárggyal, vagy vagdalkozni akar, a mi, míg az íróra nézve egyik sem előnyös, a komoly olvasóra nézve egyik sem kielégítő, egyáltalán nem kedves. — Csak úgy sajnálja az ember, hogy gyakran a legjobb barátok álnév alatt, vagy névtelenül úgy elpáholják egymást, hogy magok is megsajnálják. Igaz, hogy az egyéni szabadságot ebben épen nem lehet korlátozni s az is igaz, hogy sokszor az ügynek árthatnánk holmi apró emberek azzal, ha a nevüket látnák s talán nem is ismernének, de az mégis legtöbbször meghozza a maga fanyar gyümölcsét. Legközelebb is ép e lapban olvasom, hogy egyik barátom

egy másikat, ki neki is szintén legjobb barátja, Kainnak, minek nevez, azért mert ez ellene bár, de elvi dolgot, sőt, mi több, törvényelvit proponált. Az ilyesmi ha nyíltan történnének, talán-talán nem ismertetnének félre annyira. Isten velünk!*)

Lénárd István.

Nyílt levél

tiszteletes Bihari Gábor evang. reform. lelkész urhoz.

Nagyon sajnálom, hogy nagybecsű és igen tanulságos észrevételeire, melyeket e becses lapok 42. és 43-ik számaiban „A vadházasságok meggátlásáról“ című szerény cikkemre tenni méltóztatott, csak most válaszolok. A késlekedés nem eredett érveinek kicsinyléséből. Világért sem! Ellenkezőleg, észrevételeiben nincsen az a mondat, melytől én teljes elismerésemet meg tudnám vonni. De gyenge erőm, mely jelenleg még gyengélkedő is, annyi oldalról van igénybe véve, hogy előbb a válaszadáshoz, melylyel már az illedelem okánál fogva tartozom, a legjobb akarat mellett sem juthattam.

Most se méltóztassék tőlem alapos és minden tekintetben kielégítő feleletet várni, mely különben már azon oknál fogva is felesleges, mert köztünk a fenforgó tárgyra vonatkozólag tulajdonképeni ellenmondás nem létezik.

Tiszteletességed a házasság eszményét ecseteli valódi lelkipásztori buzgósággal és lelkesedéssel és óhajta az, hogy nem csak az egyházi, hanem a világi hatóság is minden lehető megtegyen ezen eszmény megvalósítására. És én meg vagyok győződve, hogy nincsen az a protestáns lelkész, a kinek Tiszteletességed ezen óhajta ellen a legkisebb kifogása lehetne. Bizonyos vagyok benné, hogy mindnyájan, kik az Ur szolgálatában állunk, azt valljuk: vajha nemes, lelkipásztori óhajta minél előbb valósulna!

Azonban gyarló világban élünk. Majdnem minden lépten-nyomon azon lehangoló tapasztalatot teszszük, hogy valamely tárgy és annak eszménye közt óriási nagy a különbség. Az eszményi és a gyakorlati világ oly távol van egymástól, mint az ég a földtől. Így egészen természetes dolog, hogy a midőn az eszményi világot a földön a maga teljességében meghonosítani nem bírjuk, arra törekedünk, miszerint a gyakorlati világban gyarló eszközökkel mentsünk meg annyi jót, a mennyit megmenteni lehet. Ezt téve, bár nem valami magasztos, de mindenestre szükséges eljárás a gyakorlati életet a maga rideg valóságában feltüntetni s az észlelt bajok elhárítására a legcélszerűbb eszközt megjelelni.

Szerény cikkemmel megkísérlettem ezt elérni. Lehet, hogy vannak boldogabb vidékek, hol a keresztyén élet és így a házaselet is eszményibb tökéletességben létezik, mint a minőnek azt szerény cikkem felmutatta; de én, bármerre jártam, e tekintetben is csak gyarló embereket ta-

*) E cikk főthémájára, t. i. az uri imádság illető passusának miként mondására vonatkozólag csak annyit jegyzek meg, hogy épen olyan elvellenes a cikkiró ur nézete, mint a M. Gy.-é. Egyik hozzá ad; a másik elvesz, pusztá kényelemből, valamit abból, a mi hosszú századok kritikáját kiállotta és a mit a legjobban lehet értelmezni. Ez a mi ügyvéd barátunknak is e cikkről a nézete. Esetleg jövő évre visszatérek e tárgyra. Cs. L.

láltam, kik gyakorlati életökben messze elmaradtak azon szellemi és valláserkölcsei magasságtól, melyre őket Idvezítőnk tana emelni akarja.

Nem mondom, hogy a házáséletben észlelt bajok üdvös országos törvények és egyházi fegyelem által megszüntethetők nem volnának. Nem! Meggyőződésöm az, hogy ha oly országos törvény léteznék, mely a vadházasságban élőkre büntetést szabna és az egyházi fegyelem tüzetesen szabályozva, gyakorolva és az országos törvények által oltalmazva lenne, a vadházasságok nagyon gyéren, vagy épen nem léteznének.

Azonban mai napság mindez nincs meg s azért én szerény cikkemben többet kívánni nem mertem, mint azt, hogy hozassék be házassági engedélydíj, mely az illetékes adóhivatalnál volna lefizetendő, ha a házásodni akaró életének 18-ik évét betöltötte, mert tapasztalatom szerint vadházasságok leginkább azoktól létesíttetnek, kik katonai kötelezettségek miatt törvényesen nem nősülhetnek.

Hogy az ifjak jó vallásos nevelés folytán 23—24 éves korukig megtartóztathatnák magukat minden erkölcsi kihágástól, azt magam is vallom, de a régibb, j-lesül az 1848-ik év előtti anyakönyvekből azt láttam, hogy a parasztlegény ritka kivétellel majdnem mind 18-ik életévében nősült és szintugy hangosan beszélnek ezen rovatok, hogy ezt a kort is alig tudta bevárni. Pedig tudok én azon korból is gyakori esetet, hol a keresztelés előbb történt, mint a menyegző. Ezt szem előtt tartva s hozzá téve, hogy most az ifju 18-ik évének betöltése után azonnal nem nősülhet, bizvást állítottam, hogy ezen és még sok más ok miatt, népünk ma jobb, mint 1848 előtt volt.

Különböznél elég ebből annyi, annál inkább, mert mint mondtam, magam sem vagyok megelégedve a jelen állapottal s szívemből ugyanazt óhajtom, mit Tiszteletesség, ugyanis, hogy avatottabb, az irodalom terén gyakorlottabb férfaink fejtegetés alá vennék e felette fontos ügyet és fáradozásukat koronázza meg azon örvendetes jelenség, hogy a Tiszteletesség által oly elragadóan ecsetelt eszménye a házasságnak minél inkább honosuljon meg drága magyar-honi protestáns egyházunkban!

Végezetre pedig szives engedelmevel még néhány szót személyes ügyben.

Tiszteletes ur kíváncsi tudni, vajjon egyházamban sok-e a vadházasság? Vannak-e nazarénusok, antitrinitáriusok? és micsoda módot és eszközöket használ az egyház ezen gyomainak és burjánainak irtogatására?

Öszinte, a valónak megfelelő válasz erre vonatkozólag ez: egyházam 2000 lelket számlál. Törvénytelen gyermek évente van 1—2, némely évben egy sem. Tulajdonképeni vadházasság van kettő; mindkét esetben az erkölcsetlen életű nő férjét elhagyta, a faluból távozott és valahol város-helyen szolgál. A két férfi szegény, úgy, hogy válópert nem indíthat. Ezen felül van három fiatal pár, melynél most keresztelésre van kilátás, de ha a legény egy év múlva haza-tér a katonaságtól, egybekelnek. Ez kivételes körülmény, mely előbb oly nagy számban nem fordult elő és remélhető, hogy a legközelebbi években szintén nem fog történni. Az egyház leányai meglehetősen óvakodók, mert nálunk, ha valaki meghal, nagykorunál a gyászbeszéddel összekötetésben, gyermeknél az imádság után szokásos az ugynevezett „Lebenslauf“, vagyis bucsuztató, melyben elmondatik,

kik a meghaltnak szülei, rokonai. Természetes, törvénytelen gyermeknek csak az anyja neveztetik meg s kiemeltetik, hogy a meghalt gyermek törvénytelen ágyból született; ezt pedig resteli a koporsónál álló anya és elriasztó például szolgál az előtt, kinek vallás-erkölcsi érzülete van.

Nazarénus, vagy bárminemű szektának egyetlenegy tagja sincsen egyházamban. Egyszer, vagy 8 év előtt egyházamba jött egy nazarénus térítő, ki tulajdonképen kőműves legény volt, az utijegyében mint „térítő-missionárius“ volt jelezve.

Én, megtudván, mely házban ütötte fel tanyáját, este a bírót magam mellé vevén a kisbíróval együtt, oda mentem, az utijegyét elvettem, másnap reggel a faluból eltolonczoltattam és az alispánnál kérdést tettem, hogy az illető mely hazai törvény alapján jeleztetik „missionárius“-nak. Erre pár hét múlva az alispán meghagyása folytán a kulai szolgabírótól értesítve lettem, hogy az illetőnek eddigi utijegye elvettett és más állított ki neki azzal, hogy „kőműves legény.“

Ezóta ily térítőfélék, ha utra kelnek, egyházamat megkerülik.

És ezzel fogadja tiszteletes Ur minden tekintetben őszinte nagyrabecsülésem kifejezését, melylyel maradtam

Óker, 1886. nov. 30-án

hű tisztvársa

Bierbrunner Gusztáv.

Észrevételek a „Zenelap“ Szügyi Choráljának hozott ismertetésére.

A „Zenelap“ 1886. 29 ik száma Szügyi József Chorálkönyve ismertetését hozta, mely ismertetés, miután mind énekeskönyvünkre, mind a Chorálkönyv használhatóságára nézve hibás, illetve részlelhajlónak látszó adatokat, állításokat hibázott felszínre: ez adatokat kiigazítani, az állításokat kissé, röviden észrevételezni akarom. Mivel pedig a Zenelap ez évvel aligha be nem végzi pályafutását: tisztelettel kérem a szerkesztőséget, hogy becses lapjában észrevételeimet, — mint ev. ref. dolgot — közölni méltóztassék.

A „Zenelap“, mielőtt az ev. ref. Chorálkönyvről szólna, ref. énekeskönyvünkről és zenetanításunkról is értekezék; állítja, miszerint énekeskönyvünk tartalmaz a Szent Dávid zoltárain kívül 153 különböző alkalmakra írott dicséreteket, melyek közül 15 kezdő ének. E tételt kiigazítom: áll a magyarországi ev. reformátusok énekeskönyve Szt. Dávid 150 zoltáiraiból, 15 kezdő énekből és 238 ünnepi s más alkalmakra írott dicséretekből.

Továbbá szól a reformátusok egyházi zenéje nyomorúságáról, de miután erre még vissza fog térni, megjegyzésemet akkora hagyom; hanem igenis miután megemlítette, a mi e században a reformátusoknál a zene- és énekügy terén történt: észrevételeimet erre és a Chorálkönyvre e pontnál teszem meg. Ugyanis felhozta a többek közt, hogy énekeinket orgonára Szügyi előtt mások is alkalmazták, illetve kidolgozták, de siker nélkül, csupán Szotyori Nagy Károly volt szerencsésebb karénekes könyvével, mert munkája „kelendő lett.“

Idős Szotyori Nagy Károly, debreczeni ref. orgonista-

*) Si non é vero.

kántor, főiskolai zene- és ének-, conservatóriumi zenetanár karénekes könyvéről azt bizonyítják Thern Károly és Bog-nár Ignác zeneirók, hogy az ő munkájára nagy szükség volt, mert abban a reformátusok énekei egy tömegben minden kivétel nélkül orgonára vannak téve, interludiumokkal ellátva, hogy a hozzácsatolt két nemű, négyes hangszóra, nagyobb részben maga által írott nagyobb szerű templomi és halotti karénekek annak nagyobb becsét emelik stb. — Sechter S., Sneider, Schärtlich stb. zeneirók ezenfelül azt bizonyítják, hogy karénekeskönyvéhez csatolt 31 darab saját szerzeményű praeludiumai minden intézetnél használhatók az előkészületre, mint legjobb eszközök. Szotyori Nagy Károly „Karénekeskönyv” című művére hát a Zenelap míg csak ennyit írhatott: „kelendő lett”, addig a Szügyi „Chorálkönyv”-ére azt mondja, hogy arra „kiáltó szükség van”, hogy az a reformátusok „összes ének-készletét felöleli”, az „nagy szabásu mű.”

Szügyi J. hozzám is küldött mutatványt s felhívást, át is olvastam, megértettem s az ifju munkás szorgalmát, igyekezetét csak dicsérni tudom. Észrevételeimmel ennél-fogva elhallgattam volna, ha Sz. Nagy Károlylyal oly élesen nem állítja szembe a Zenelap, de így kötelességem kijelenteni, hogy a Zenelap, a Chorálkönyvet illető idézett állításaihoz szó fér annyira, hogy azokból egészen egy sem állhat meg. Lássuk egyenként.

1. Nincs kiáltó szükség reá, épen nincs, mert a czél-nak sokszorta jobban megfelel a Sz. Nagy Károly karéne-keskönyve, levén ott a reformátusok egész énektömege*) or-gonára téve, elő-utójátékul s záradékkal ellátva.

2. Nem öleli fel az összes énekkészletet, és már ezt Szügyi urnak is figyelmébe ajánlom s tőle kérdem: hallott-e, ismert-e szebb éneket mint a XII, XXII, LVI, CI. zsoltárok és „Istennek sz. fja” kezdő énekeink? Miért hagyta eze-kat ki? Nem hogy lomtárba tegyük ezeket, hanem ajánljuk az új énekirók, az új énekeskönyv szerkesztők figyelmébe, hogy hozzájuk szöveget készítsenek többet. Azután itt ná-lunk énekeljük még az említettek kivül a II, XXXVII, XXI, XLVII, LXXXV, CXXVI, CXLVII. zsoltárok né-mely verseit is egyházi beszédek után, az iskolákban is tanítjuk. Nem levén ezek Szügyi choráljában felvéve: hon-nan orgonázza le a kántor? A zsoltárból?! Már annak a kántornak, a ki ezeket a zsoltárból le tudja orgonázni, nincs szüksége Szügyi choráljára, és így előáll az a kér-dés: kik számára írta hát Chorálkönyvét? Hiányos munka a kántorok kezében keveset ér.

3. Nagy szabásu mű. E tételt nem tudom, hogy értel-mezi a Zenelap, inkább mondanám: jó kidolgozásuak az egyes énekek, különben hivatkozom az 1. és 2-ik pontban írottakra. Az a kis theoria a hangnemekről, mit felhívásá-ban ígér, nem teszi nagy szabásuává, mert azt minden orgo-názni tanulónak meg kell ismernie s így, mikor már orgo-nista-kántorra lesz: tudnia is kell. A mennyiben a Chorál-könyv csak is orgonista-kantoroknak szükséges. Kár volt vele drágítani a munkát. Aztán a nagy szabásu mű ellen

*) Itt a zsoltárokat értem. A halottas énekeket — a saját dallamuakat — a templomban ma még, mindenki által ismert ok miatt nem igen használjuk. — A mennyiben pedig énekeink re-visió alá kerülnek: addig a karénekeskönyv megfelel a czél-nak s kielégít. Az új énekeskönyv elkészültével új Chorálra lesz szük-ség s pedig kiáltó szükség.

bizonyit, miszerint elő-utójátékot, záradékot nem ad vele; a ki hát ez, amugy is hiányos Chorálkönyvet használni kénytelen, szereznie kell hozzá ezeket valahonnan. Hogy az erdélyországi reformátusok énekeit is orgonára alkal-mazá: nem látom új és nagyszabásu dolognak, mert hiszen Szotyori Nagy Károly, mint erdélyi fi, azt, a magyarországi ref. énekek Karénekeskönyve előtt már orgonára alkal-mazta, közrebocsátotta s a Szügyi által küldött mutatvány „Nagy Isten téged imád” a Sz. Nagy Károly kidolgozásától csak az interludiumoknál tér el. Ezért bizony majdnem fe-lesleges volt vele foglalkozni, mert minden orgonista-kántor az interludiumoknál tud magán segíteni. Iskolai czélra épen hiányos volta miatt látom alkalmazását megnehezítve, t. i. oly elő-utó könnyű menetű kis játékokat, záradékokat, si-mitásokat nem csatolt hozzá, mint Sz. Nagy Károly, ki-nek eféle csatolmányát orgonaiskolául használtuk az én időmben.*)

4. Részemről szivesebben láttam volna műveit, ha éne-keinket négyes férfikarra dolgozza ki, mert ilyen még nincs az Oláh Károly egy néhány munkáján kivül. Igaz ugyan, hogy minden kántor át tudja alakítani a „Karénekeskönyv” után ilyenné énekeinket, de azért mégis hézagpótló lett volna s a Zenelap dicsérete ellen szólni nem, sőt azt osz-tani lehetett volna. Vagy, a mellett hogy énekeinket min-den kivétel nélkül orgonára teszi: toldott volna hozzá ne-hány praeludiummal egy rövid orgonaiskolát, mint azt a katolikus részről a Zsaskovszkiak tevék s e nemű mű-vét a jövőkor Zenelapja bizonyosan e két szóból álló jel-zővel említette volna: „kelendő lett” a mi nem rossz, sőt ki-vánatos.

Én azért Szügyi J. munkássága s szorgalmáért elis-meréssel adózom, azonban figyelmébe ajánlom, hogy ha már oly sok fáradságot tesz munkáján: adjon egy tökéletes egészet, mint Sz. Nagy Károly tevé. A Zenelapnak pedig nem vonna le méltóságából, ha több méltánylattal, illő elis-meréssel lenne a mi veterán s sok oldalú munkásunk, Szotyori Nagy Károly ur iránt, mert bizony aligha van kettő a Zenelap munkásai közt oly termékeny énekiró s annyi zeneeszköz ismerő s kezelő mint ő.

Tiszafüreden, 1886. deczember 10.

Bartha Ferencz,

ref. org. kántor s egyl. karvezető.

K ü l f ö l d .

Németország. Dr. Messner Hermann Ferdinánd Károly, a „Neue Evangelische Kirchenzeitung” kiadója, mint la-punkban már röviden jeleztük, hosszas betegség után f. évi

*) Bizonyosan azért használtatik a nagyszabásu kifejezés, hogy minden egyházkerületben használni szokott, saját dallam-mal bíró halotti ének fel lesz található benne orgonára alkal-mazva. Lássuk csak ezt is. Szügyi Choráljában található lesz a mi Zsoltár és Halottas könyvünkben 147 dallam; az erdélyi Zsoltárból 20 dallam, összesen 167. Ígér pedig legtöbbet 180 dalla-mot. Tehát a pataki, pápai, kolozsvári halottas könyvekre esik 13 dallam. Nem levén ez mind a Karénekeskönyvben, a Szügyi Chorálja előnyére esik. Lehagyott pedig 44 zsoltár dallamot, nem ad hozzá elő-utó orgonajátékokat, nagyobb szerű műnekek is hiányoznak, mi Sz. Nagy Károly előnyére, a nagyszabásu Cho-rálnak pedig hátrányára esik az összehasonlításnál. B. F.

kántor, főiskolai zene- és ének-, conservatóriumi zenetanár karénekes könyvéről azt bizonyítják Thern Károly és Bog-nár Ignác zeneírók, hogy az ő munkájára nagy szükség volt, mert abban a reformátusok énekei egy tömegben minden kivétel nélkül orgonára vannak téve, interludiumokkal ellátva, hogy a hozzácsatolt két nemű, négyes hangszóra, nagyobb részben maga által írott nagyobb szerű templomi és halotti karénekek annak nagyobb becsét emelik stb. — Sechter S., Sneider, Schärtlich stb. zeneírók ezenfelül azt bizonyítják, hogy karénekeskönyvéhez csatolt 31 darab saját szerzeményű praeludiumai minden intézetnél használhatók az előkészületre, mint legjobb eszközök. Szotyori Nagy Károly „Karénekeskönyv“ című művére hát a Zenelap míg csak ennyit írhatott: „kelendő lett“, addig a Szügyi „Chorálkönyv“-ére azt mondja, hogy arra „kiáltó szükség van“, hogy az a reformátusok „összes énekkészletét felöleli“, az „nagy szabásu mű.“

Szügyi J. hozzám is küldött mutatványt s felhívást, át is olvastam, megértettem s az ifju munkás szorgalmát, igyekezetét csak dicsérni tudom. Észrevételeimmel ennélfogva elhallgattam volna, ha Sz. Nagy Károlylyal oly élesen nem állítja szembe a Zenelap, de így kötelességem kijelenteni, hogy a Zenelap, a Chorálkönyvet illető idézett állításaihoz szó fér annyira, hogy azokból egészen egy sem állhat meg. Lássuk egyenként.

1. Nincs kiáltó szükség reá, épen nincs, mert a czél-nak sokszorta jobban megfelel a Sz. Nagy Károly karénekeskönyve, levén ott a reformátusok egész énektömege*) orgonára téve, elő-utójátékul s záradékkal ellátva.

2. Nem öleli fel az összes énekkészletet, és már ezt Szügyi urnak is figyelmébe ajánlom s tőle kérdelem: hallott-e, ismert-e szebb éneket mint a XII, XXII, LVI, CI. zsoltárok és „Istennek sz. fija“ kezdő énekeink? Miért hagyta ezeket ki? Nem hogy lomtárba tegyük ezeket, hanem ajánljuk az új énekirók, az új énekeskönyv szerkesztők figyelmébe, hogy hozzájuk szöveget készítsenek többet. Azután itt nálunk énekeljük még az említettek kivül a II, XXXVII, XXI, XLVII, LXXXV, CXXVI, CXLVII. zsoltárok némely verseit is egyházi beszédek után, az iskolákban is tanítjuk. Nem levén ezek Szügyi choráljában felvéve: honnan orgonázza le a kántor? A zsoltárból?! Már annak a kántornak, a ki ezeket a zsoltárból le tudja orgonázni, nincs szüksége Szügyi choráljára, és így előáll az a kérdés: kik számára írta hát Chorálkönyvét? Hiányos munka a kántorok kezében keveset ér.

3. Nagy szabásu mű. E tételt nem tudom, hogy értelmezi a Zenelap, inkább mondanám: jó kidolgozásuak az egyes énekek, különben hivatkozom az 1. és 2-ik pontban írottakra. Az a kis theoria a hangnemekről, mit felhívásában ígér, nem teszi nagy szabásuává, mert azt minden orgonázni tanulónak meg kell ismernie s így, mikor már orgonista-kántorra lesz: tudnia is kell. A mennyiben a Chorálkönyv csak is orgonista-kantoroknak szükséges. Kár volt vele drágítani a munkát. Aztán a nagy szabásu mű ellen

*) Itt a zsoltárokat értem. A halottas énekeket — a saját dallamuakat — a templomban ma még, mindenki által ismert ok miatt nem igen használjuk. — A mennyiben pedig énekeink revisió alá kerülnek: addig a karénekeskönyv megfelel a czél-nak s kielégít. Az új énekeskönyv elkészültével új Chorálra lesz szükség s pedig kiáltó szükség.

bizonyít, miszerint elő-utójátékot, záradékat nem ad vele; a ki hát ez, amugy is hiányos Chorálkönyvet használni kénytelen, szereznie kell hozzá ezeket valahonnan. Hogy az erdélyországi reformátusok énekeit is orgonára alkalmazá: nem látom új és nagyszabásu dolognak, mert hiszen Szotyori Nagy Károly, mint erdélyi fi, azt, a magyarországi ref. énekek Karénekeskönyve előtt már orgonára alkalmazta, közrebocsátotta s a Szügyi által küldött mutatvány „Nagy Isten téged imád“ a Sz. Nagy Károly kidolgozásától csak az interludiumoknál tér el. Ezért bizony majdnem felesleges volt vele foglalkozni, mert minden orgonista-kántor az interludiumoknál tud magán segíteni. Iskolai célra épen hiányos volta miatt látom alkalmazását megnehezítve, t. i. oly elő-utó könnyű menetű kis játékokat, záradékokat, simításokat nem csatolt hozzá, mint Sz. Nagy Károly, ki nek eféle csatolmányát orgonaiskolául használtuk az én időmben.*)

4. Részemről szívesebben láttam volna műveit, ha énekeinket négyes férfikarra dolgozza ki, mert ilyen még nincs az Oláh Károly egy néhány munkáján kivül. Igaz ugyan, hogy minden kántor át tudja alakítani a „Karénekeskönyv“ után ilyenné énekeinket, de azért mégis hégzagpótló lett volna s a Zenelap dicsérete ellen szólni nem, sőt azt osztani lehetett volna. Vagy, a mellett hogy énekeinket minden kivétel nélkül orgonára teszi: toldott volna hozzá néhány praeludiummal egy rövid orgonaiskolát, mint azt a katolikus részről a Zsaskovszkiak tevék s e nemű művét a jövőkor Zenelapja bizonyosan e két szóból álló jelzővel említette volna: „kelendő lett“ a mi nem rossz, sőt kívánatos.

Én azért Szügyi J. munkássága s szorgalmáért elismeréssel adózom, azonban figyelmébe ajánlom, hogy ha már oly sok fáradságot tesz munkáján: adjon egy tökéletes egészet, mint Sz. Nagy Károly tevé. A Zenelapnak pedig nem volna le méltóságából, ha több méltánlyattal, illő elismeréssel lenne a mi veterán s sok oldalú munkásunk, Szotyori Nagy Károly ur iránt, mert bizony aligha van kettő a Zenelap munkásai közt oly termékeny énekiró s annyi zeneeszköz ismerő s kezelő mint ő.

Tiszafüreden, 1886. deczember 10.

Bartha Ferencz,

ref. org. kántor s egyl. karvezető.

Külföld.

Németország. Dr. Messner Hermann Ferdinánd Károly, a „Neue Evangelische Kirchenzeitung“ kiadója, mint lapunkban már röviden jeleztük, hosszas betegség után f. évi

*) Bizonyosan azért használtatik a nagyszabásu kifejezés, hogy minden egyházkerületben használni szokott, saját dallammal bíró halotti ének fel lesz található benne orgonára alkalmazva. Lássuk csak ezt is. Szügyi Choráljában található lesz a mi Zsoltár és Halottas könyvünkben 147 dallam; az erdélyi Zsoltárból 20 dallam, összesen 167. Igér pedig legtöbbet 180 dallamot. Tehát a pataki, pápai, kolozsvári halottas könyvekre esik 13 dallam. Nem levén ez mind a Karénekeskönyvben, a Szügyi Chorálja előnyére esik. Lehagyott pedig 44 zsoltár dallamot, nem ad hozzá elő-utó orgonajátékokat, nagyobb szerű műénekek is hiányoznak, mi Sz. Nagy Károly előnyére, a nagyszabásu Chorálnak pedig hátrányára esik az összehasonlításnál. B. F.

november hó 7-dikén-k korareggelén meghalt. A berlini tudós tanár szívbjában szenvedett, mely az utolsó hetekben annyira erőt vett rajta, hogy a tudomány leggondosabb alkalmazása s a leghívebb ápolás sem segíthetett többé rajta; vele egy nemes s munkásságban gazdag élet szállott sírba. A „Neue Evangelische Kirchenzeitung“ a boldogult kiadó kivánságára, e cím alatt nem jelenik meg többé, s helyébe a jövő 1887-től a „Deutsche Evangelische Kirchenzeitung“ lép, hasonlóképen positiv uniópárti iránynyal. E tárgyú levelek s dolgozatok Stöcker udvari lelkészhez intézendők (Berlin, Hindersinstrasse 7.)

Dr. Messner Hermann 1824. október 25-én született, Oebisfeldén Szászországban. Középiskoláit Torgauban végezte. Halléban Tholuch és Müller tanítványa volt s később (3 év multán) a berlini egyetemen Neander és Nitzsch voltak reá legnagyobb hatással. Eichorn miniszter csakhamar figyelmessé lett a többrendbeli jutalmakat nyert ifju tudósra, ki 26 éves korában már a göttingai egyetemen munkálkodott Lücke és Ehrenfeuchter társaságában. E nagynevű tanárok hatása alatt írta „Die Lehre der Apostel“ című jeles munkáját. Dr. Hoffmann generalsuperintendens ajánlata következtében Berlinben jutott, hol IV. Frigyes Vilmos védnöksége alatt az evangyéliomi szövetség 1857-diki gyűlése többek közt egy lap alapításának a szükségét mondotta ki. Így született meg, főként Dr. Hoffmann buzgólkodása folytán a „Neue Ev. K. Ztg.“, melyet Messner csaknem 28 éven át szerkesztett, védve benne mindenkor híven az egyházi uniót, ellenfeleinek támadásai ellen. Nagy szolgálatakat tett e lap akkor s később a hetvenes években az evangyéliomi egyháznak, azzal, hogy egybe gyűjté s együtt tartá a positiv unió barátait. Hatása alatt föléledt a porosz országos egyház hiveiben az önállóság vágya, s másfelől az egyházi pártok vizsálya lecsillapult. A jótékonyág terén is sikerrel mozgott e lap. A syr keresztyéneknek 62,000, a finn éhezőknek 40,000 tallért gyűjtött, s ez alkalmából az orosz kormány a Szaniszló rendjelt ajándékozta a lap kiadójának. Messner 1860-ban neveztetett ki a berlini egyetem rendkívüli tanárául, s mint ilyen, exegétikai előadásokat tartott nagyszámu hallgatói előtt. A bécsi egyetem 1871-ben a theologia doktorává nevezte ki. Nejét Tideman Máriát 1865-ben vette nőül, s 21 évi boldog házasság élet után, ma egy fiu és két leány gyászolják.

Dr. Messner tanár nemesen érző, kegyes s alaposan gondolkózó és sok szenvedésekben megtisztult jó keresztyén volt. Stöcker főudvari lelkész tartotta fölötté az emlékbeszédet a Filippibeliekhez írt levél amaz igéinek alapján: „Krisztus az én nyereségem mind életemben, mind halálomban.“ S az, a mit a szónok a szenvedő utolsó napjairól mondott, mélyen megható volt. Halála előtt, szombaton reggel, mintegy álmodozva nyujtá ki áldásra kezeit a megdicsőült, s így szólott: „az Atya, Fiu és Szent Lélek nevében, legyen maradjon veletek s álljon fönn minden időben az evangyéliomi testvéri szeretet emléke. Ámen, Ámen.“ S ekkor, mintha egy nagy gyülekezetet látna maga előtt, szíve mélyéből jött szeretetteljes hangján folytatá: „éljetez boldogul kedves atyámfiai, munkálkodjunk mindnyájan tovább, és híven, az egyik itt, a másik ott, mindenik a maga helyén, hova őt Isten állította. Éljetez boldogul, rövid az elválás, melyet örök viszontlátás követ.“ Ekkor Rossel Hermann

nevű, korábban elhunyt barátját nevezte meg, nyilván a boldogok mennyei seregével foglalkozva. Barátait szeretetre, munkatársait további munkára biztatá, s a mennyei seregekre vetve megtört fényű szeméit, a hit igéit suttogák elhaló hangon reszkető ajkai. Így végzé életét az, a kinek emléke tisztelt lesz mindig az evangyéliomi egyházban s feledhetlen barátai szívében. t . . .

Egy és más az egyházi élet és a gyakorlati theologia mezejéről.

Egy lefolyt vitához.

Nagy és heves vita volt, mint visszaemlékszem, Debreczeni Protestáns Lapunkban Debreczen és Mikepércs között ez év folyamában. vajjon vallásos színezetű ünnepélyességeknél más énekek, mint a melyek közönséges énekes vagy halottas könyveinkben foglaltatnak, énekelhetők-e?

Távol tőlem, hogy az elhamvadtt tüzet lángra lobbantani akarnám, csak egy pár példát akarok felhozni, feledékenységűtől megmenteni, hogy vallásos színezetű ünnepélyességeinknél más énekek is, melyek közhasználatu énekes könyveinkben nem találhatunk, vétettek igénybe, buzgalommal énekeltek.

A kisujszállási ref. templom 1827-ben villámtól leégett, tornya ledőlt, harangjai elolvadtak. A következő évben már a templom s torony az előbbinél díszesebben felépült. Azon alkalommal, mikor a ragyogó aranygomb feltűzetett, a helybeli tanuló sereg ezen öszhangzatos éneket énekelte.

Dallam Magamban elvégezém és mondám.

1. Örök Isten! véghetetlen felség

Kit nem fog be a föld s az ég.

A csillagok sok százezerei

Hatalmas kezéd mívei.

Általad lettek s általad égnek

Örök lámpási az égnek.

2. Ezek hirdetik bölcseségedet

Hatalmad s dicsőségedet,

A mit pedig készít a halandó

Amint ő, hamar romlandó.

Bár azt a fellegekig emeli

Dicsőséged nem neveli.

3. Kivánt véget is munkája ugy ér,

Ha tőled segedelmet nyér

Addig remélhet állandóságot

Megmaradást s bátorságot

A meddig te mindenható! karod

Védelmével betakarod.

4. Imádjuk Uram! szent felségedet

Áldjuk kegyelmességedet,

Hogy ez ház, melyet néked szenteltünk

S tiszteletedre emeltünk

Szomoru gyászát levetkezheti

Uj fényét felöltözheti.

5. Most midőn tornyának tetejére

Czimerét teszszük díszére,

Szemünkkel azt oda felkísérjük

Szívvvel felségedet kérjük

Óh! légyen e kérésünk felható

Szent székedig mindenható!

6. Ne érje ezt pusztítás vagy dúlás
Kerülje a földindulás
Égi háboruban békessége
A szélvészben csendessége
Légyen — fundamentoma és hegye
Álljon, mint a Sion hegye.

Néhai nt. Dorka Illyés sírköve felállítására ünnepélyére.
1858. ápril 6.

Dallam. Éltünk zajos tengerében.

1. Ki e földi vándor pályán
Közügynek, közüdvnek él
Ha meghal, e rövid léttel
Egy el nem mulót cserél.
Nyugtató sirja felett
Viraszt hű emlékezet.
2. Hű emlékezet vezetett
Minket is e sírhoz el
Hol felejthetlen hamvadoz
Egy kihült nemes kebel.
Egy kebel, mely még lehelt
Üdvre hívott és nevelt.
3. E sírkő, mit nagy halottunk
Érdeminek emeltünk
Légyen jelül késő korra
Ha már mi majd nem élünk.
Hirdesse az érdemet,
Mely örök létre vezet.
4. És te jó Atyánk az égben!
Kit illet a dicsőség
Add, hogy viruljon közöttünk
Értelem és kegyesség.
Áldd meg földi létünket
Üdvözítsed lelkünket.

Az első ének szerzőjét nem tudom, a másodiké Nagy János, a költő Nagy Imre testvérbátyja, ki később nagy-kun kapitány volt.

Még egy példa.

A szentesi ujonnan készült templomban az alsó-parti leányiskola adott legelőször exament 1811. esztendő november 10-ik napján, mely alkalmatosságra akkori iskolatanító ns. Keszi Hajdu András — b. e. atyám — készítette ezen együgyű verseket.

Ez énekecskét exámen kezdetével mondották el leánytanítványi harmóniával.

Dallam. Soltár CXXXII. Emlékezzél stb.

1. Jó Isten! adj békességet
Szeretetet, egyességet
Névvén kegyelmességidre
Vigyázz minden hivedre
Benned bizó szenteidre.
2. Ha versz, juttatván sükségre
Ne tégy ki lelki éhségre,
Szent beszéded hirdetőit
Áldd meg s annak követőit
Áldd meg házad építőit.
3. Légy velünk ez új templomban
Légy az evangéliomban,

Légy a szent sákramentomban
Ha merülünk végálmomba
Lelkünk vidd paradicsomba.

E feljegyzést vettem és közlöm b. e. atyám kezeim közt levő irathalmazából; úgy hoztam világra, a mint azon régi kéziratban olvasható.

A birtokomban levő régi irományokból több példákat is tárhatnék még fel, de talán e felmutatottak is elégségesek annak jelezésére, hogy énekes könyvünkben foglalt énekeken kívül más énekek éneklése is különféle vallásos szerű esetek alkalmával szokásban volt egyházunkban.

Őszinte nézetem, hogy lehető, sőt megengedhető is, de megkívántató kellék, hogy az ily énekek valóságos vallási érzelmet tolmácsoló, szívre, lélekre ható, buzgóságot keltő énekek legyenek

Kisujszállás, 1886. decz. 1.

Keszi Hajdu Lajos,
lelkésztanár.

Kevés szavam lehet a fentebbi közleményhez. Nem mondtam én, hogy másutt nem történhetett olyasmi, a mi M.-Pércsen történt. De a többszörös abusus sem változtat a dolog lényegén s nem gyöngíti meg az általam annak idején kifejtett elvek erejét.

Csiky Lajos.

Különfélék.

A tisztelt munkatársakkal tudatom, hogy a legközelebbi időkben hozzám érkezett dolgozatokat és értesítéseket — Csiky Lajos felelős szerkesztő rendelkezése alá bocsátottam; és jövőre kérem, hogy mindennemű közleményeiket egyenesen ő hozzá küldjék, miután nekem e lapok közvetlen szerkesztésére többé nincs befolyásom.

— Boldog karácsoni ünneplések óhajta mellett szíves tisztelettel. Tóth Sámuel.

Debreczeni főiskola. A lapunk mult számában jelzett pót-érettségi vizsga megtartatván, azon egy ifju kivételével, ki végleg elesett, mindnyájan szerencsésen átmentek.

Nagy-enyed. Gáspár János tanfelügyelő 50 éves jubiláris ünnepélye, melyre mi is fölhívtuk annak idején olvasó közönségünk figyelmét, f. hó 8-án díszes közönség részvételével a legszebb rendben folyt le Nagy-Enyeden. Kiváló mozzanata volt ezen ünnepélynek azon tény, hogy a Gáspár-alapra a tanító egyesület 500 frtos alapítványt tett, melyet Gáspár János 100 frttal, hozzá méltó fia szintén 100 frttal, Dárday Sándor, a nagy-enyedi választó kerület országos képviselője 50 frttal pótolta.

Számadás. A Szöllösi Antal-féle egyházi beszédek mind elkelték. Részletes számadást csak jövőre adhatok; most csak annyit, hogy bejött összesen 27 frt 65 kr. Debreczen, 1886. decz. 22. Csiky Lajos, hittanár.

Felelős szerkesztő: **Tóth Sámuel.** Szerkesztőtársak:
Csiky Lajos, Géresi Kálmán.